

Ρωμαϊκή ιστοριογραφία

1. φανερόν δὲ ἐκ τῶν εἰρημένων καὶ ὅτι οὐ τὸ τὰ γενόμενα λέγειν, τοῦτο ποιητοῦ ἔργον ἐστίν, ἀλλ' οἷα ἂν γένοιτο καὶ τὰ δυνατὰ κατὰ τὸ εἶκος ἢ τὸ ἀναγκαῖον. ὁ γὰρ ἱστορικὸς καὶ ὁ ποιητὴς οὐ τῶ ἢ ἔμμετρα λέγειν ἢ ἄμμετρα διαφέρουσιν (εἴη γὰρ ἂν τὰ Ἡροδότου εἰς μέτρα τεθῆναι καὶ οὐδὲν ἦττον ἂν εἴη ἱστορία τις μετὰ μέτρου ἢ ἄνευ μέτρων): ἀλλὰ τούτῳ διαφέρει, τῶ τὸν μὲν τὰ γενόμενα λέγειν, τὸν δὲ οἷα ἂν γένοιτο. διὸ καὶ φιλοσοφώτερον καὶ σπουδαιότερον ποιήσῃς ἱστορίας ἐστίν: ἢ μὲν γὰρ ποιήσῃς μᾶλλον τὰ καθόλου, ἢ δ' ἱστορία τὰ καθ' ἕκαστον λέγει. (Αριστοτέλης, *Ποιητική* 1451a36-1451b11)

2. τὰ δ' ἔργα τῶν πραχθέντων ἐν τῷ πολέμῳ οὐκ ἐκ τοῦ παρατυχόντος πυνθανόμενος ἠξίωσα γράφειν, οὐδ' ὡς ἐμοὶ ἐδόκει, ἀλλ' οἷς τε αὐτὸς παρῆν καὶ παρὰ τῶν ἄλλων ὅσον δυνατόν ἀκριβεία περὶ ἐκάστου ἐπεξελεθῶν. ἐπιτόνως δὲ ἠύρισκετο, διότι οἱ παρόντες τοῖς ἔργοις ἐκάστοις οὐ ταυτὰ περὶ τῶν αὐτῶν ἔλεγον, ἀλλ' ὡς ἐκατέρων τις εὐνοίας ἢ μνήμης ἔχοι. καὶ ἐς μὲν ἀκρόασιν ἴσως τὸ μὴ μυθῶδες αὐτῶν ἀτερπέστερον φανεῖται· ὅσοι δὲ βουλήσονται τῶν τε γενομένων τὸ σαφές σκοπεῖν καὶ τῶν μελλόντων ποτὲ αὔθις κατὰ τὸ ἀνθρώπινον τοιούτων καὶ παραπλησίων ἔσεσθαι, ὠφέλιμα κρίνειν αὐτὰ ἀρκούντως ἔξει. κτῆμά τε ἐς αἰεὶ μᾶλλον ἢ ἀγώνισμα ἐς τὸ παραχρῆμα ἀκούειν ζύγκεται. (Θουκυδίδης 1.22)

3. Ὅι ἱστορικοὶ δὲν εἶναι υποχρεωμένοι νὰ ἐκθέτουν τις ἀλήθειες τους γιὰ τὸν πραγματικὸ κόσμον σὲ ἀφηγηματικὴ μορφή. Μποροῦν νὰ ἐπιλέξουν ἄλλους, μὴ ἀφηγηματικούς τρόπους ἀναπαράστασης ... Μερικοὶ ἀπὸ τους σημαντικότερους δεξιότητες τῆς σύγχρονης ἱστοριογραφίας ἀπέρριψαν τὸ ἀφήγημα σὲ κάποιο ἀπὸ τα ἱστοριογραφικὰ τους ἔργα πιθανόν ἐπειδὴ θεώρησαν ὅτι τὸ νόημα τῶν συμβάντων με τα ὁποῖα ἠθέλαν νὰ ἀσχοληθοῦν δὲν προσφέρονταν γιὰ ἀναπαράσταση με ἀφηγηματικὸ τρόπο. Ἀρνήθηκαν νὰ πουν μὴ ἱστορία γιὰ τὸ παρελθόν ἢ, μᾶλλον, δὲν εἶπαν μὴ ἱστορία με σαφεῖς φάσεις ἀρχῆς, μέσης καὶ τέλους ... Ἐνῶ ἀφηγήθηκαν βέβαια τους ἀπόλογους τους (their accounts) γιὰ τὴν πραγματικότητα που ἀντιλήφθηκαν, ἢ που θεώρησαν ὅτι ἀντιλήφθηκαν, πὼς υπήρχε ἐντὸς ἢ πίσω ἀπ' τα τεκμήρια που εἶχαν ἐξετάσει, δὲν ἀφηγηματοποίησαν τὴν πραγματικότητα, δὲν ἐπέβαλαν σ' αὐτὴν τὴ μορφή μὴς ἱστορίας. Καὶ τὸ παράδειγμά τους μὴς ἐπιτρέπει νὰ διακρίνουμε μετὰξὺ ἐνός ἱστορικοῦ λόγου που ἀφηγείται καὶ ἐνός λόγου που ἀφηγηματοποιεῖ, μετὰξὺ ἐνός λόγου που υιοθετεῖ ἀνοιχτὰ μὴς ὀπτική ἢ ὁποῖα παρατηρεῖ τὸν κόσμον καὶ τὸν ἐξιστορεῖ καὶ ἐνός λόγου που υποκρίνεται ὅτι κάνει τὸν κόσμον νὰ μιλήσει καὶ νὰ μιλήσει ὁ ἴδιος ὡς ἱστορία'. (Hayden White, *Λογοτεχνικὴ θεωρία καὶ ἱστορικὴ συγγραφή*)

Ἡ ἱστορία δὲν εἶναι μόνο ἓνα ἀντικείμενο που μποροῦμε νὰ μελετήσουμε με τὴ μορφή μὴς σειρὰς γεγονότων που συνέβησαν σὲ παρελθόν. Εἶναι κυρίως ἓνα ἰδιαιτερο εἶδος σχέσης με τὸ παρελθόν που διαμεσολαβεῖται ἀπὸ ἓνα χαρακτηριστικὸ εἶδος γραπτοῦ λόγου [...] Ἐξοῦ καὶ οἱ διακρίσεις, συμβατικές σὲ τὴ σύγχρονη ἱστορικὴ θεωρία, μετὰξὺ τῆς παρελθούσας πραγματικότητας, που εἶναι τὸ ἀντικείμενο ἐρευνας του ἱστορικοῦ, ἱστοριογραφίας, που εἶναι ὁ γραπτός λόγος του ἱστορικοῦ γι' αὐτὸ τὸ ἀντικείμενο καὶ φιλοσοφίας τῆς ἱστορίας, που εἶναι ἢ μελέτη τῶν πιθανῶν σχέσεων που υπάρχουν μετὰξὺ αὐτοῦ του ἀντικειμένου καὶ αὐτοῦ του λόγου [...] Ἐνα ἀπὸ τα συχνότερα λάθη που διαπράττουν οἱ σύγχρονοι ἱστορικοὶ εἶναι ὅτι τείνουν νὰ μεταχειρίζονται τὴ γλῶσσα τους ὡς ἓνα μὴ προβληματικὸ, διάφανο μέσο τόσο γιὰ τὴν ἀναπαράσταση παρελθόντων συμβάντων ὅσο καὶ γιὰ τὴν ἐκφραση τῆς σκέψης του. Δείχνουν νὰ πιστεύουν, δηλαδὴ, ὅτι τὸ περιεχόμενο ἐνός ἱστορικοῦ λόγου θα μποροῦσε νὰ ἀποσπαστεῖ ἀπὸ τὴ γλωσσολογικὴ του μορφή, νὰ κοινοποιηθεῖ με μὴς συντομευμένη παράφραση ἀποκαθαρμένη ἀπ' ὅλα τα

καλλογικά και τροπολογικά στοιχεία που το διακρίνουν [...] Εάν αντιληφθούμε, ωστόσο, ότι η γλώσσα από μόνη της αποτελεί 'περιεχόμενο', η διάκριση μεταξύ κυριολεκτικού και μεταφορικού λόγου, ιστοριογραφικής και μυθοπλασιακής γραφής αρχίζει να γίνεται αχνή'.

΄Πράγματι, και μια βιαστική εξέταση της γλώσσας των πραγματικών ιστορικών συγγραφών θα έφτανε να αποκαλύψει ότι το περιεχόμενο του ιστοριογραφικού λόγου είναι αδιαχώριστο από τη λογοθετική του μορφή. ΄Οτι αυτό είναι έτσι επιβεβαιώνεται από το γεγονός ότι τα κλασικά ιστοριογραφικά έργα συνέχισαν να εκτιμώνται για τα λογοτεχνικές τους ιδιότητες για μεγάλο χρονικό διάστημα αφότου οι πληροφορίες τους είχαν ξεπεραστεί και στις εξηγήσεις τους είχε αποδοθεί το γόητρο των κοινών τόπων της πολιτισμικής στιγμής στην οποία γράφτηκαν ... Ο ιστορικός λόγος, όπως και ο λογοτεχνικός λόγος ή η μεταφορική γλώσσα γενικά, φαίνεται συνήθως να είναι 'πυκνός και αδιαφανής' και όχι λεπτός και διαφανής και αντιστέκεται τόσο στην παράφραση όσο και στην ανάλυση με λογικές έννοιες'. (Hayden White, *Λογοτεχνική Θεωρία και Ιστορική Συγγραφή* 2015)

4. ἐν δὲ τοῖς κατὰ τὴν Ἰταλίαν καὶ Λιβύην τόποις ὁ συστὰς Ῥωμαίοις καὶ Καρχηδονίοις, ὃν οἱ πλεῖστοι προσαγορεύουσιν Ἄννιβιακόν ... ἐν μὲν οὖν τοῖς πρὸ τούτων χρόνοις ὡσανεὶ σποράδας εἶναι συνέβαινε τὰς τῆς οἰκουμένης πράξεις ... ἀπὸ δὲ τούτων τῶν καιρῶν οἰονεὶ σωματοειδῆ συμβαίνει γίνεσθαι τὴν ἱστορίαν, συμπλέκεσθαί τε τὰς Ἰταλικὰς καὶ Λιβυκὰς πράξεις ταῖς τε κατὰ τὴν Ἀσίαν καὶ ταῖς Ἑλληνικαῖς καὶ πρὸς ἔν γίνεσθαι τέλος τὴν ἀναφορὰν ἀπάντων. διὸ καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς αὐτῶν πραγματείας ἀπὸ τούτων πεποιήμεθα τῶν καιρῶν. (Πολύβιος 1.3.2-5, σ. 200-118 π.Χ. / 264 – 146 π.Χ. / 146 π.Χ. ἡ καταστροφή τῆς Καρχηδόνας).

5. Θουκυδίδης οὔτε πεζὸν αὐτοτελῶς οὔτ' ἔμμετρον ἀπηρτισμένως γένος χαρακτηῖρος, κοινὸν δέ τι καὶ μικτὸν ἐργασάμενος εἰς τὴν ἱστορικὴν πραγματείαν ἐσπούδασεν εἰσαγαγεῖν· ἐπὶ μὲν τῆς ἐκλογῆς τῶν ὀνομάτων τὴν τροπικὴν καὶ γλωττηματικὴν καὶ ἀπηρχαιωμένην καὶ ξένην λέξιν παραλαμβάνων πολλάκις ἀντὶ τῆς κοινῆς καὶ συνήθους τοῖς καθ' ἑαυτὸν ἀνθρώποις. (Διονύσιος Αλικαρνασσεάς, *Περὶ τῶν Θουκυδίδου ἰδιωμάτων*)